

לאפוקי [למעט] שלא בפני בית דין דלא תוקעין, אף על פי שיש בית דין באותו מקום.

מתיב רבא סתירה לדברי רב הונא:

שנינו במשנה: **ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה**, שכל עיר שהיא רואה ושומעת, וקרובה ויכולה לבוא, תוקעין. וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד.

ויש לשאול על משנתנו: **מאי "ועוד זאת"**, כי משמע מדברי המשנה שהיתה מעלה נוספת בירושלים על פני יבנה.

אילימא כדקתני, אם נאמר שכל המעלות שיש בירושלים יותר מיבנה, הן אלו השנויות במשנה, הרי לא נשנית בה אלא מעלה זו בלבד.

ואם כן, **"זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה"** — **מיבעי ליה לומר!** ולא כמו שנקט בלשונו "ועוד זאת"!

אלא, שמא תאמר, שנקט התנא לשון "ועוד זאת", **דבירושלים היתה מעלה נוספת על יבנה**, בכך שבירושלים היו **תוקעין** גם יחידין, ואילו **ביבנה אין תוקעין יחידין** אלא שלוחי בית דין בלבד. ומעלה זו היא שחסרה במשנה, ולכן כך יש לנו לתרץ את המשנה.

אין זה נכון. היות:

וכי אפשר לומר **שביבנה אין תוקעין יחידין!**?

והא כי אתא [כאשר בא] רב יצחק בר יוסף מארץ ישראל לבלב, אמר: כי [כאשר]

אלא בית דין של עשרים ושלשה בלבד, היו תוקעים בשופר.

ואם כן, זה ש"אמרו לו חכמים לרבי אלעזר: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין" — **היינו הם אותם דברים ממש שאמר תנא קמא**.

ולמה חזרת המשנה ושונה דבריו של התנא נוסף, בלשון "אמרו לו חכמים לרבי אלעזר"?

ומתרצינן: אכן שתי דעות חלוקות הן, דעתו של תנא קמא, ודעתו של התנא השונה "אמרו לו".

ואיכא בינייהו — בי דינא דאקראי. יש הבדל בין דעת תנא קמא, לדעת "אמרו לו" לענין בית דין שנמצא באקראי בעיר, ואינו יושב שם באופן קבוע.

לדעת תנא קמא תוקעים שם שהרי יש שם בית דין, ואילו לדעת "אמרו לו", צריך שבית הדין שבאותו מקום יהיה דומה ליבנה, בכך שיהיה קבוע במקום.

וכך הם אמרו: אחד יבנה, ואחד כל מקום שיש בו בית דין הדומה בקביעותו ליבנה — תוקעים שם, ולא במקום שיושב בו בית דין באקראי.

שנינו במשנה: **אמרו לו: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין**.

אמר רב הונא:

2-א **ועם בית דין דוקא תוקעין**.

ומבארין: **מאי "ועם בית דין"** — **בפני בית דין!**

מסיים שליחא דציבורא תקיעה ביבנה — לא שמע איניש קל אוניה מקל תקועיא דיחידאי. לא שמע אדם שום קול אחר באזניו, מחמת רוב התקיעות שתקעו היחידים, שאיחרו ולא שמעו את תקיעת שליח הציבור [ר"ח].

ומכאן שאף ביבנה תקעו היחידים!

אלא לאו, הלא בהכרח, את המעלה הזאת צריך להוסיף בדברי משנתנו:

דבירושלים תוקעין בין בזמן שבית דין יושבים, בשש שעות הראשונות שביום, ובין שלא בזמן בית דין.

ואילו ביבנה: רק בזמן בית דין, אין, היו תוקעים, אבל שלא בזמן בית דין — לא היו תוקעים.

ומדייק רבא: הא, משמע מכאן, שבזמן בית דין, מיהא, על כל פנים, היו תוקעין ביבנה, ואפילו היחידין — שלא בפני בית דין!

ומכאן הביא רבא סתירה לדברי רב הונא, שאמר לא היו תוקעין ביבנה אלא בפני בית דין.

ומשנינן: לא! אל תוסיף כך בדברי משנתנו, וממילא לא תהיה ממנה סתירה לרב הונא.

אלא, את המעלה הזאת יש להוסיף בדברי משנתנו:

דאילו בירושלים, תוקעין בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין, וביבנה: רק בפני בית דין, אין, כן תוקעים.

אבל שלא בפני בית דין — לא תוקעים.

וזה כדברי רב הונא.

איכא דמתני להא דרב הונא, יש אומרים, שרב הונא, שאמר "ועם בית דין", לא התייחס בדבריו כלל למשנתנו, אלא אמרם אהא דכתיב [ויקרא כה]:

"והעברת שופר תרועה. ביום הכיפורים [של היובל] תעבירו שופר בכל ארצכם".

והברייתא, מבארת את הפסוק הזה:

דתניא: הכתוב שאמר "תעבירו שופר" בלשון רבים, מלמד, שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע.

ועל כך אמר רב הונא: ועם בית דין דוקא, תוקעים היחידים.

ומאי ומהי משמעות "ועם בית דין" — בזמן בית דין, בשש שעות הראשונות של היום, שבית דין יושבים אז, זהו הזמן בו תוקעים היחידים ביום הכיפורים של שנת היובל.

[וכאן אין לפרש "בפני בית דין", וכפי שביארנו לעיל בענין תקיעה בראש השנה שחל בשבת. שהרי בכתוב נאמר בפירוש: "בכל ארצכם", ומשמע שתוקעים היחידים אף שלא בפני בית דין. רש"י].

לאפוקי [למעט] שלא בזמן בית דין — דלא תוקעים היחידים ביום הכיפורים באותה שעה.

מתלב רבא סתירה לדברי רב הונא:

שנינו בברייתא: תקיעת יובל דוחה את השבת בנבולין [מחוץ למקדש], "איש וביתו".

מאי "איש וביתו"?

אילימא, אם נפרש: איש ואשתו.

לא יתכן לפרש כך. כי יש לשאול:

וכי איתתא — מי מייחייבא?! וכי אשה חייבת בתקיעת שופר של יום הכיפורים שביובל?!

והא מצות עשה שהזמן גרמא היא [שזמן זה, דהיינו יום הכיפורים שביובל, הוא הגורם למצות תקיעת שופר].

וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות [כמבואר במסכת קידושין כט א]!

אלא לאו, האם לא, כך אמר התנא בברייתא: "איש תוקע בביתו", ואפילו שלא בזמן בית דין! (7)

ודחינן: לא זו כונת התנא לומר.

אלא, לעולם כונתו לומר שהיחיד תוקע בביתו — בזמן בית דין! (8)

מתניב רב ששת סתירה לדברי רב הונא מדברי ברייתא אחרת:

דתניא: שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות.

אלא שיש הבדל ביניהם:

שביום הכיפורים של יובל —

א. תוקעין בין בבית דין שקידשו בו את

החדש, ובין בבית דין שלא קידשו בו את החדש.

ב. וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע.

ואילו בראש השנה שחל להיות בשבת [שדין שבת ודין יום הכיפורים שוים לענין איסור מלאכה] —

א. לא היו תוקעין אלא בבית דין שקידשו בו את החדש בלבד.

דהיינו בסנהדרין הגדולה, שהם היו מקדשים את החדשים. וברייתא זו רבי אליעזר שנה אותה [שהוא סובר במשנתנו כן].

ב. ואין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע.

ויש לשאול: מאי, מה הביאור ש"אין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע" בראש השנה שחל בשבת?

אילימא, אם תרצה לומר שיש הבדל בין יום הכיפורים שביובל לראש השנה בכך: דביובל תוקעין יחידין, ובראש השנה שחל בשבת אין תוקעין יחידין.

אי אפשר לומר כן. כי:

והא, כי אתא כאשר בא רב יצחק בר יוסף מארץ ישראל לבבל, אמר:

כי הוה מסיים שליחא דציבורא תקיעתא ביבנה, כאשר סיים שליח הציבור לתקוע לפני בית דין שביבנה בראש השנה שחל

7. [כך משמע מדברי הברייתא, ששנינו שאדם יכול לתקוע בביתו, ולא הוזכר שכל זה בתנאי שאותה שעה היא זמן ישיבת בית דין].

8. כלומר, אף על פי שהברייתא לא הזכירה

בפירוש תנאי זה, יש להעמיד את דברי הברייתא בכך, ועיקר החידוש של הברייתא הוא לומר שאין צריך לתקוע בפני בית דין.

בשבת — לא שמע איניש קל אוניה מקל תקועיא דיחירא. לא היה אדם יכול לשמוע באזניו שום קול אחר, מחמת רוב התקיעות שתקעו היחידים, שאיחרו ולא שמעו את תקיעת שליח הציבור.

ומכאן שאף בראש השנה שחל בשבת היו היחידין תוקעים!

אלא לאו, בהכרח שכך צריך לפרש את הברייתא: יש הבדל בין היובל לראש השנה לענין זה:

דאילו ביום הכיפורים ביובל: תוקעין היחידים בין בזמן בית דין בין שלא בזמן בית דין.

ואילו בראש השנה שחל בשבת: בזמן בית דין, אין, רק אז היחידים כן היו תוקעים. אבל שלא בזמן בית דין, לא היו היחידים תוקעים.

ומעתה יש סתירה לדברי רב הונא, שאמר אין היחידים תוקעים בשופר ביום הכיפורים אלא בזמן בית דין:

שהרי קתני מיהת, מכל מקום שנינו: תוקעים ביובל, בין בזמן בית דין בין שלא בזמן בית דין!

ודחינן: לא. אין כוונת הברייתא לחלק בין יום הכיפורים שביובל לבין ראש השנה לענין זמן בית דין.

אלא, לעולם אפילו ביום הכיפורים אין היחידים תוקעין אלא בזמן בית דין.

והכי קתני, זהו החילוק שהברייתא חילקה בין יום הכיפורים לראש השנה שחל בשבת:

ביום הכיפורים ביובל: בזמן בית דין — תוקעין בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין.

אבל, בראש השנה שחל בשבת: תוקעין רק בזמן בית דין, ודוקא בפני בית דין.

וזה כדברי רב הונא, שאמר אף ביום הכיפורים אין תוקעים אלא בזמן בית דין בלבד.

איתמר נמי, נאמרה בבית המדרש מימרא המסייעת לרב הונא:

אמר רבי חייא בר גמדיא, אמר רבי יוסי בן שאול, אמר רבי: אין תוקעין יחידים ביום הכיפורים ביובל אלא כל זמן שבית דין יושבין במקומן, שאז תוקעים היחידים בכל העיר.

בעי הסתפק רבי זירא: אם כבר ננערו, נעקרו הדיינים ממושבם כדי לעמוד ולילך משם, ועדיין לא עמדו לילך — מהו לתקוע אז?

וצדדי הספק הם:

האם בית דין יושבין בעינן, האם צריך רק שיהיו בית דין יושבים במקומם, כדי לתקוע, והא איכא. וזה יש כאן, כי דבר זה מתקיים כל זמן שהם לא נעמדו ממש.

או דלמא שמא זמן בית דין בעינן, צריך שיתקעו ב"זמן בית דין", וליכא. ודבר זה אינו מתקיים כאן, כי משנעקרו הזקנים ממושבם כדי לעמוד ולילך, עבר כבר זמן מושב בית דין [שהרי לכן הם נעקרים לעמוד וללכת].

ומסקינן: תיקו!

שנאמר [ויקרא כג]: "ולקחתם לכם ביום הראשון: פרי עץ הדר, כפות תמרים, וענף עץ עבות, וערבי נחל. ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים".

ודרשו חכמים שהשמחה "לפני ה' אלהיכם" היא במקדש. שמצוה לשמוח בו בנטילת ארבעת המינים במשך "שבעת ימים".

ואילו **במדינה יש מצוה מן התורה ליטול את ארבעת המינים, יום אחד בלבד.**

שנאמר בתחילת המקרא: "ולקחתם לכם ביום הראשון"⁽⁹⁾.

משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיחא לולב ניטל במדינה כל שבעה ימים של חג הסוכות — זכר למקדש!

ב. ועוד התקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב המקדש: **שיחא יום הנף העומר**, שהוא ט"ז ניסן — **כולו אסור לאכול בו מן התבואה החדשה**. כדלהלן:

נאמר [ויקרא כג]: "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, וקצרתם את קצירה.

והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן. והניף את העומר לפני ה' ממחרת השבת [למחרת יום טוב ראשון של פסח].

ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם".

שנינו במשנה: **ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה שכל עיר שהיא רואה ושומעת. וכו'. תוקעין.**

והגמרא מבארת עתה את כל הלשונות שהוזכרו במשנתנו:

"רואה" — פרט לעיר שהיא **יושבת בנחל**, בעמק, ואינה יכולה לראות את העיר, שאף על פי שהיא קרובה ושומעת, לא תקעו שם.⁽⁹⁾

"שומעת" — פרט ל**יושבת בראש ההר**. שאף על פי שהיא רואה את ירושלים, אין תוקעין בה, מאחר שאינה שומעת את קול השופר מירושלים.

"קרובה" — פרט ל**יושבת מחוץ לתחום** [אלפיים אמה].

"ויכולה לבוא" — פרט למפסיק לה נהרא. פרט לעיר שנהר מפסיק בינה ובין ירושלים, שאף על פי שהיא קרובה ורואה ושומעת, אין תוקעים שם.

מתניתין:

אגב ששנינו במשנה הקודמת תקנה שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, מביאה משנתנו [והמשנה שאחריה] את שאר תקנותיו של רבן יוחנן בן זכאי:

א. **בראשונה היה הלולב ניטל במקדש בחג הסוכות בכל שבעה ימי החג.**

המשניות כתב שהמקדש היינו כל ירושלים. [אולם תוספות שהביא הריטב"א הנ"ל הערה 2. סוברים שבמשנתנו המדינה היינו כל ארץ ישראל

9. תפארת ישראל.

10. לדעת רש"י [במשנה הקודמת] המקדש היינו בית המקדש עצמו. אבל הרמב"ם בפירוש

והפסוק האחרון טעון ביאור:

כי מתחילת הפסוק "לא תאכלו עד עצם היום הזה" — משמע שהיום עצמו מתיר לאכול בחדש, משהאיר המזרח, בט"ז ניסן.

ואילו סיומו של הפסוק "עד הביאכם את קרבן אלהיכם" — משמע שאף על פי שהאיר המזרח אסור לאכול מן החדש, אלא רק משקרב קרבן העומר!

הא כיצד?

בזמן הבית — העומר מתיר את החדש.

ובזמן הזה, שאין עומר — עצם היום מתיר. והתקין רבן יוחנן בן זכאי, שכל יום הנף העומר, ט"ז ניסן, יהא אסור מדרבנן בזמן הזה [וטעם הדבר יתבאר בגמרא].

גמרא:

שינינו במשנה: התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש.

והוינן בה: ומנלן מנין המקור דעבדינן שעושים "זכר למקדש"?

ומשנינן: דאמר קרא [ירמיה ל]:

"כי אעלה ארוכה לך [לירושלים].

וממכותיך ארפאך, נאם ה'.

כי "נדרחה" — קראו לך.

ציון, היא דורש — אין לה".

ומכלל דברי הנביא ירמיהו, שמתלונן על כך שאין דורש [זוכר] לציון, למדנו דציון — בעיא דרישה!

והיינו, שירושלים צריכה שיזכרה.

שינינו במשנה: ועוד התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא יום הנף כולו אסור.

והוינן בה: מאי טעמא? מדוע תיקן רבן יוחנן בן זכאי שיהיה כל היום אסור?

ומשנינן: שהרי מחרה יבנה בית המקדש.

ואז יאמרו העם: אשתקד, בשנה שעברה, כשבית המקדש היה חרב, מי וכי לא אכלנו מן החדש מיד בשעה שהאיר המזרח, אף על פי שלא קרב העומר!?

אם כן, גם עכשיו, לאחר שנבנה המקדש, נמי ניכול, גם עתה נאכל משעה שהאיר המזרח, ואפילו לפני הקרבת העומר!

ולא ידעי, ולא ידעו דאשתקד, שלא הוה עומר, אזי האיר מזרח [בט"ז ניסן] התיר את החדש באכילה.

אבל השתא, עתה דאיכא קרבן העומר — רק העומר מתיר את החדש משעה שהוא קרב, ולא עצם היום.

והוינן בה: דמיבני — אימת? על איזה זמן חש רבן יוחנן בן זכאי שיבנה בו המקדש ויבואו האנשים לכלל טעות, ומכח החשש הזה הוא אסר עליהם את היום כולו, ולא

ישראל מלבד ירושלים. והריטב"א שם תמה על כך. ועייין עוד בריטב"א שם].

כולל ירושלים מלבד בית המקדש עצמו. ואילו במשנה הקודמת "המדינה" היינו שאר ארץ

הסתפק באיסור עד חצות היום?

אילימא דאיבני בשיתפר, אם נאמר שחשש שמא המקדש יבנה בשנה הבאה בששה עשר בניסן.

אי אפשר לומר כן. כי:

הרי בשעה שהאיר המזרח באותו היום, עדיין היה המקדש חרב. ואם כן "האיר מזרח" בששה עשר כבר התיר! ומה איכפת לי שיאכלו חדש לפני שקרב העומר?

אלא שמא תאמר שהחשש הוא במקרה **דאיבני בהמיסר**, שמא המקדש יבנה בחמשה עשר בניסן, שהוא יום טוב ראשון של הפסח, ונמצא שביום ששה עשר כבר נבנה המקדש, ואז אין התבואה החדשה מותרת אלא לאחר הקרבת העומר.

ןואף על פי שאין בנין בית המקדש דוחה שבת, כמבואר במסכת שבועות [טו ב], כל זה אמור בבנין בידי אדם, אבל בית המקדש שלעתיד יבנה בידי שמים].

וכמובן שאותו חשש הוא אם יבנה בית המקדש קודם לכן, במשך השנה.

אין זה נכון.

כי לפי זה יקשה: מדוע גזר רבי יוחנן איסור על היום כולו?

והרי **מחצות היום ולהלן** — **לשתרי!**? כי גם אם יהיה כבר המקדש בנוי, הרי מחצות היום והלאה, תהיה התבואה החדשה מותרת

בכל המקומות, כיון שאז יוקרב כבר בודאי קרבן העומר!

דהא תנן [עירובין לב א]: בזמן שבית המקדש היה קיים, הרהוקין מהמקדש, שאינם יודעים באיזה שעה קרב העומר בששה עשר — הרי הם מותרין באכילת תבואה חדשה **מחצות היום**, ולהלן.

לפי שאין בית דין מתעצלים בו, בהקרבת העומר, ובודאי כבר קרב עד אותה שעה.

ולכן, אף על פי שאנו חוששים שמא יבנה המקדש בט"ו ניסן, או קודם לכן, בכל זאת ודאי יספיקו בית דין לקצור מן התבואה החדשה במוצאי יום טוב, ולהקריבה עד חצות.

ולכן, אפילו אם יאמרו אשתקד אכלנו מחצות היום, אין בכך כלום, שהרי גם השנה הם מותרים בכך מחצות, מפני שודאי כבר קרב העומר!

ומתרצינן: התקנה של רבן יוחנן בן זכאי **לא נצרכה**, אלא למקרה **דאיבני בהמיסר**, מחשש שמא המקדש יבנה בחמשה עשר בניסן, **פמודך לשקיעת החמה**. ויהיו עסוקים אז בבנינו, ויתמהמו מלקצור את העומר, ועד שיקצרו ויכינו אותו, יש לחוש שתהיה ההקרבה לאחר חצות.

אי נמי, או **דאיבני בליליא**. שמא יבנה בית המקדש בליל שבין ט"ו לט"ז ניסן, בחצות או סמוך לעלות השחר. ואז לא תהיה להם שעות מספקת עד חצות היום, לקצירת העומר, ולהבהובו באבוב, ולטחינתו לסולת,

ולהרקדתו [כדי לסלק את הפסולת], ולהקרבתו.

ותתאחר הקרבת העומר יותר מחצות.

ואם יהיו ישראל רגילים לאכול חדש בזמן הזה מחצות היום ואילך, יש לחשוש שמא גם באותו היום יאכלו החל מחצות ואילך, ויעברו על איסור אכילת חדש לפני הקרבת העומר.

והגמרא מביאה דעה נוספת, לטעם של תקנת רבן יוחנן בן זכאי:

רב נחמן בר יצחק אמר: רבן יוחנן בן זכאי, שהתקין שיהא יום הנף [ט"ז ניסן] כולו אסור, לא משום גזירה התקין תקנה זו.

ל-ב אלא, **בשיטת רבי יהודה אמרה.**

שמצינו את רבי יהודה, שהוא תלמיד תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי, **דאמר:** אסור מן התורה לאכול את החדש בזמן הזה כל יום ט"ז ניסן.

לפי שנאמר [ויקרא כג]: "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו **עד עצם היום הזה**". ומשמעותו — **עד עצמו של יום.**

וקסבר רבי יהודה, שכל מקום שנאמר בו "עד", הכונה היא ל"עד, ועד בכלל".

וכאן כונת הפסוק היא לומר, שאסור לאכול מן החדש עד עצם היום הזה, ואף אותו היום עצמו הוא בכלל האיסור.

ולהלן תבאר הגמרא מדוע שנינו "התקין" רבן יוחנן בן זכאי, והרי מן התורה הדין כן! ותמהינן: **ומי, וכי סבר לה רבן יוחנן בן זכאי**

כוותיה, כמו רבי יהודה, שכל היום הוא אסור מן התורה אם לא הוקרב העומר!?

והא מפליג פליג עליה, הלא שנינו במסכת סוכה [מא א] שרבי יהודה נחלק על רבן יוחנן בן זכאי בדבר.

דתנן: משהרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור.

אמר רבי יהודה: והלא מן התורה הוא אסור. דכתיב: "עד עצם היום הזה", ואין צורך בתקנה על הדבר!

ומתרצינן: אף רבן יוחנן בן זכאי סובר שכל היום הוא אסור מן התורה.

והתם, מה ששמע במשנה הנזכרת, שרבן יוחנן בן זכאי סובר שמן התורה מותר כבר בתחילת היום — **רבי יהודה הוא זה דקא טעי,** שטעה בדברי רבן יוחנן בן זכאי.

כי איהו, רבי יהודה, **סבר,** שרבן יוחנן בן זכאי תקנה **מדרבנן קאמר,** לגזור על הדבר, מחשש שמא יבנה בית המקדש.

ולא היא, ואין הדבר כן.

אלא אף רבן יוחנן בן זכאי — איסור **מדאורייתא קאמר!** שאסור לאכול מן החדש כל היום מן התורה.

ומקשינן: **והא "התקין רבן יוחנן בן זכאי" קתני!** ומשמע שמן התורה מותר לאכול אף קודם לכן, ורבן יוחנן התקין תקנה לאסור את החדש כל היום! ואיך אמרת שלדעתו הוא אסור מן התורה!?

ומתרצינן: **מאי "התקין"** — דרש לעם את הפסוק "עד עצם היום הזה" שהוא "עד, ועד